

Dr. **BOŽIDAR JAVOROVIĆ**
Fakultet političkih nauka
Zagreb, Lepušićeva 6

Sigurnost u prometu
Izlaganje sa znanstvenog skup.

UDK: 656.1

Primljeno: 24.04.1990.

Prihvaćeno: 04.06.1990.

POSLOVODNI ORGANI U OSTVARIVANJU UNUTARNJE KONTROLE U CESTOVNOM PROMETU

SAŽETAK

Sve brži razvoj cestovnog prometa i povećavanje njegova značenja u privrednom i ukupnom društvenom životu ljudi i zemalja, s jedne, i rast broja ljudskih žrtava i materijalnih šteta, s druge strane, nameću potrebu za povećanom brigom za sigurnost i kvalitetu prometa. Sigurnost je interes svakoga, i svih sudionika u prometu i svih vezanih za ovu djelatnost. Kao značajan činitelj poslovnog uspjeha sigurnost u prometu postaje sve važniji dio preokupacija poslovodnih organa prometnih i drugih organizacija. Kako unutarnja kontrola kao vrst zaštite i kao zaštitna aktivnost ima posebnu ulogu u ostvarivanju sigurnosti prometa i u prometu, to je interes i dužnost poslovodnih organa da toj oblasti zaštite trajno i kontinuirano posvećuju odgovarajuću pažnju. To je u interesu kvalitete cestovnog prometa i uspjeha poslovanja.

UVOD

Cestovni promet dobiva sve više na značenju. Za to ima dosta razloga. Više no i jedna druga ova je oblast omogućila individualizaciju prometa, i u vezi sa sudjelovanjem građana i u vezi s njihovim različitim privrednim, društvenim i drugim asocijacijama.

Ni u jednom drugom području prometa nema tolike slobode, mogućnosti izbora i neposrednog angažmana sudionika, niti se oni toliko pojavljuju u ulozi subjekata i neposrednih činilaca prometa. Zato o svima njima ovise kvaliteta i sigurnost cestovnog prometa. Samo jedan sudionik može napraviti mnogo problema, a potrebno je angažiranje svih da do njih ne dođe ili da ih bude što manje. Sudionici u cestovnom prometu su mnogobrojni i veoma raznoliki, s različitim statusom (mjestom i ulogom) i načinom sudjelovanja. Građani u njemu sudjeluju kao pješaci, kao putnici u javnom prometu (korisnici sredstava i usluga javnog prometa), kao biciklisti ili vozači osobnih i teretnih automobila te kao upravljači motornih i zaprežnih radnih vozila. Na izuzetnu složenost cestovnog prometa ukazuju mnogi podaci. Godišnje se u cestovnom prometu SFRJ preveze više od milijun putnika (1986. godine prevezena su 1 000 792 putnika, što čini 87,3% svih prevezenih), a u gradskom prometu 2 348 milijuna (što je isto kao da je svaki drugi stanovnik planete jedanput

ušao u vozilo gradskog prometa).

U organizacijama cestovnog prometa (bez poduzeća za ceste) zaposleno je oko 150 tisuća radnika (1986. godine 146 557 radnika). Na cestama SFRJ stalno se kreće više od četiri milijuna motornih vozila (tablica 1) i blizu šest milijuna domaćih vozača (1988. je bilo 5 772 615 vozača motornih vozila, od toga 853 343 ili 14,7% žena). Osim toga u našu zemlju uđe godišnje više od deset milijuna inozemnih vozila (1988. ih je ušlo 12 477 000).

Tablica 1. Registrirana cestovna motorna i priključna vozila u SFRJ 1988.

I. Motorna vozila	
1. Motocikli	88 228
2. Putnički automobili	3 089 605
3. Specijalna putnička vozila	15 653
4. autobusi	28 575
5. Teretna vozila	206 202
6. Specijalna teretna vozila	54 786
7. Radna vozila	10 007
8. Traktori	546 454
Ukupno 1 - 8	4 039 510
II. Priključna vozila	
Sveukupno I + II	4 263 719

Izvor: Saobraćajne nezgode na putevima 88. Statistički bilten, SSUP, Beograd, 1989.

U cestovnom prometu preveze se godišnje i više od 170 milijuna tona - razne robe (1986. godine prevezeno je 173 025 000 tona ili 54,5% od ukupno prevezene robe u svim oblastima prometa).

Privredne i druge organizacije sudjeluju u cestovnom prometu (a) kao korisnici usluga prijevoza, (b) kao organizatori vlastitog transporta i (c) kao specijalizirane organizacije za prijevoz ljudi i materijalnih dobara. Međutim, u "igri" nisu samo oni koji koriste cestu da bi se po njoj kretali, nego i mnogi drugi, kao što su: organizatori prometa, organi i organizacije za gradnju, održavanje i uporabu cesta, organi za regulaciju i kontrolu promet i drugi. Svi su oni odgovorni i za kvalitetu i za sigurnost prometa, za vlastitu sigurnost, sigurnost ljudi i materijalnih dobara. Njihova je trajna dužnost i obveza da poduzmu sve što je potrebno da se postigne maksimalna sigurnost odnosno zaštićenost

svih sudionika u prometu, svih materijalnih sredstava i poslovanja u cjelini.

1. PRISTUP PITANJIMA SIGURNOSTI U CESTOVNOM PROMETU

Pitanje sigurnosti jedno je od najvažnijih humanitarnih i ekonomskih pitanja. U oblasti prometa ono je posebno važno, jer je tu mogućnost stradanja ljudi i sredstava izuzetno velika. Na to ukazuju i brojne prometne nezgode u kojima svake godine pogine oko 4 500 i bude povrijeđeno više od 60 000 ljudi (tablica 2) uz golemu materijalnu štetu (koja je napr. 1988. iznosila 862 milijarde dinara).¹ Najveći broj nezgoda skrivio je čovjek, bilo neposredno - svojim ponašanjem ili nebrigom o ispravnosti vozila (što potvrđuje i to da je 1988. pri 4 385 960 tehničkih pregleda odbijeno 1 136 393 vozila zbog ukupno 2 020 107 razloga).

nom a ne ideologijskom smislu) dug je i težak put. Radi se o univerzalnom svjetskom procesu u kojemu se funkcija zaštite pojavljuje i kao državna i kao poslovna odnosno poslovodna i kao samoupravna odnosno društvena - ujedno i istodobno - i utoliko više društvena i samoupravna koliko je država manje država. U današnjim uvjetima, u svijetu i u SFRJ, u ostvarivanju zaštite moraju se na istom kolosijeku naći i država sa svim svojim organima i sve nedržavne, dakle društvene i samoupravne strukture.

To podrazumijeva da se zaštita u prometu temelji na općeljudskim a ne na bilo kakvim ideološkim i političko-stranačkim interesima i pretpostavkama.

Pristup zaštiti i sigurnosti u cestovnom prometu trebao bi biti cjelovit i kompleksan, jer se tako može postići dobra kvaliteta i odgovarajuća sigurnost prometa. Kompleksan pristup podrazumijeva ostvarivanje zaštite svih vrijed-

Tablica 2. Nezgode u cestovnom prometu SFRJ i njihove posljedice (1981-1988)

Nezgode i posljedice	G o d i n a							
	1981.	1982.	1983.	1984.	1985.	1986.	1987.	1988.
Nezgode ukupno				148 921	166 107	220 808	223 219	200 929
- s nastradalima	46 816	46 764	42 902	41 637		45 551		
Ranjeno	63 111	62 484	56 553	56 129	56 030	56 015	61 191	60 363
Poginulo	4 961	4 842	4 517	4 486	4 154	4 323	4 526	4 568
Materijalna šteta mil. dinara (tekuće cijene)	3 430	4 528	5 119	9 262	14 805	34 638	91 287	862 040

Izvor: Statistički godišnjaci SFRJ

U cestovnom prometu kao veoma složenoj djelatnosti, s velikim brojem stvarnih i potencijalnih izvora ugrožavanja ljudi i materijalnih dobara, dva su prioriteta i međusobno tijesno povezana zadatka: (a) postići visoku kvalitetu prometa i (b) osigurati maksimalno mogući stupanj sigurnosti. Svestrano i potpuno ostvarivanje zaštitne funkcije osnovni je uvjet i za jedno i drugo. Međutim, potpuno ostvarivanje zaštitne funkcije u prometu neće još dugo (možda i nikada) biti moguće, jer se u toj oblasti pojavljuje bezbroj nepredviđenih pojava i problema i veliki broj sudionika s različitim navikama, temperamentima, karakterima, ambicijama, sposobnostima, razinama svijesti, opsegom skrupula itd. U takvim djelatnostima i uvjetima najbolji rezultati u zaštiti mogli bi se postići samozaštitom, što podrazumijeva svjesno samozaštitno ponašanje i djelovanje svih sudionika i činilaca cestovnog prometa i mogućnost njihova samozaštitnog organiziranja. To je moguće u svakom demokratskom društvu, posebice u onom s razvijenim samoupravljanjem radnih ljudi i građana i s odgovarajućim materijalnim statusom, sa životnim standardom koji čovjeku omogućuje da se više posveti kvaliteti života i življenja. Dakako, do toga se ne dolazi ni lako ni brzo. Od države do samoupravne socijalističke demokratske zajednice (shvaćene u socijal-

nosti od svih izvora i oblika ugrožavanja, a da bi se to postiglo, potrebno je provoditi različite zaštitne aktivnosti. Jedna od njih je i unutarnja kontrola.

2. UNUTARNJA KONTROLA U FUNKCIJI SIGURNOSTI U PROMETU

Unutarnja kontrola pojavljuje se u dvostrukom statusu: (a) kao vrst zaštite i (b) kao zaštitna aktivnost (shema 1). Kao vrst zaštite ona obuhvaća (1) određeni djelokrug ljudi u konkretnoj radnoj organizaciji, zajednici poduzeću, zadruci... (2) sadržaj kontrole (u kvalitativnom, predmetnom i kvantitativnom smislu, (3) kadrove i (4) odgovarajuću organizaciju.

Kao zaštitna aktivnost ona obuhvaća mnoštvo radnji, postupaka i mjera obavljanja kontrole i pothvata usmjerenih na sprečavanje nastanka i otklanjanje različitih nedostataka. Iz toga proizlazi da se organizatori, izvršitelji i sudionici cestovnog prometa moraju organizirati i osposobljavati za obavljanje i ostvarivanje unutarnje kontrole.

Unutarnja kontrola kao dio zaštitne funkcije i jedna od zaštitnih aktivnosti ostvaruje se djelovanjem svih radnika i službi i to prije svega u okviru njihova redovitog djelokruga. Međutim, sve se ne može uraditi na taj način.

Visokostručne sadržaje i zadatke unutarnje kontrole mogu ostvarivati samo ljudi osposobljeni za to. Stoga se organiziraju i odgovarajuće stručne službe unutarnje kontrole.

Osnovni zadatak unutarnje kontrole u cestovnom prometu jest da se brine o postizanju i očuvanju određenog stupnja kvalitete prometa i poslovanja te o sigurnosti obavljanja poslovnih funkcija, u prvom redu prometa. Unutarnja kontrola brine se o sigurnosti prometa i u prometu. U prvom slučaju radi se o sigurnosti poslovnih funkcija a u drugom o sigurnosti sudionika u prometu. I jedno i drugo je neposredno u funkciji kvaliteta prometa i ostvarenja dobrog poslovnog rezultata, ne samo prometnih organizacija, nego svih sudionika u prometu. Sve to, dakako, ima i šire defenzivne i određene sociološke, pravne, ekološke, viktimološke i druge aspekte.

Struktura unutarnja kontrola	
a) kao vrst zaštite	b) kao zaštitna aktivnost
Djelokrug ljudi	Zaštitne radnje i poslovi
Sadržaj kontrole	Postupci u zaštiti
Kadrovi	Zaštitno-kontrolne mjere
Odgovarajuća organizacija - stručna služba	Metode kontrole
	Cilj
	Zadaci
	Rezultat

Shema 1. Status unutarnje kontrole

3. POSLOVODNI ORGANI U OSTVARIVANJU UNUTARNJE KONTROLE

S obzirom na značenje koje ima u poslovanju radnih organizacija i drugih sudionika u prometu, posebice u ekonomskom i tehnološkom pogledu, unutarnja kontrola može se promatrati i kao značajna poslovna, ekonomska i tehnološka funkcija, o kojoj u velikoj mjeri ovise rezultati rada i poslovanja. Zato njeno unapređivanje i ostvarivanje mora biti jedna od redovi-

tih i stalnih preokupacija samoupravnih, upravnih i poslovodnih organa.

Jedan od osnovnih zadataka poslovodnih organa (inokosnih i kolegijalnih) jest najefikasnije, najkvalitetnije i najsigurnije ostvarivanje poslovnih funkcija, a unutarnja kontrola upravo tome najneposrednije pridonosi. To je dostatan razlog da ona bude svakodnevna briga poslovodnih organa svake radne organizacije odnosno poduzeća. Njihovi zadaci u vezi s unutarnjom kontrolom su po prirodi (dakle bez obzira na propise) veoma značajni i raznoliki.

- oni trebaju podsticati sve suradnike, poslovne jedinice i sudionike u prometu na obavljanje unutarnje kontrole i pomaganje stručnim službama unutarnje kontrole u njihovom poslu, kako bi ga obavljale bolje, lakše i brže,
- nužno je da stvaraju povoljne uvjete za ostvarivanje unutarnje kontrole i da predlažu i poduzimaju odgovarajuće stimulativne mjere (financijske, materijalne, društvene...),
- posebnu pažnju bi trebali posvećivati stvaranju (osnivanju, organiziranju, kadrovskom ekipiranju i osposobljavanju) stručnih službi unutarnje kontrole i stvaranju uvjeta za njihov rad,
- oni su dužni usmjeravati i kontrolirati rad stručnih službi unutarnje kontrole te poduzimati potrebne mjere za otklanjanje nedostataka i propusta u njihovom radu,
- potrebno je da poslovodni organi uočavaju da li i što (tko) koči, otežava ili onemogućuje ostvarivanje unutarnje kontrole (i rad stručne službe) te da poduzimaju odgovarajuće mjere,
- veoma je važno da oni prate kvalitetu i sigurnost prometa i u prometu i da uočavaju kakav je i koliki je u tome doprinos unutarnje kontrole te da djeluju na njegovo povećanje,
- poslovodnim organima je korisno da znaju kakvo je zadovoljstvo korisnika usluga njihovih organizacija, kakve su im primjedbe i prijedlozi, pa bi bilo dobro da na odgovarajući način to saznaju i na temelju toga poduzimaju određene mjere,
- na temelju ukupnih spoznaja i ocjena o unutarnjoj kontroli oni bi trebali kontinuirano raditi na njenom unapređivanju.

Da bi se to postiglo nužno je uspostaviti i ostvarivati trajnu međusobnu komunikaciju i informiranje na relaciji: poslovodni odbor - radnici, poslovodni odbor - stručna služba unutarnje kontrole, poslovodni odbor - korisnici usluga, poslovodni odbor - samoupravni organi itd.

Učinke ostvarivanja unutarnje kontrole trebalo bi koristiti za nagrađivanje radnika, da oni na taj način osjete neposrednu vezu između unutarnje kontrole i svoga materijalnog statusa. Tako će radnici biti zainteresiraniji za njeno ostvarivanje. A to će onda bitno pridonijeti da vozači bolje voze, da vozila budu ispravnija, da se bolje održavaju ceste, da na cestama bude manje nesreća i nezgoda, manje mrtvih i povrijeđenih itd.

U novim uvjetima - uvjetima tržišta i di-

oničkog poduzetništva - sve će istaknutije značenje imati materijalni (ekonomski) aspekti unutarnje kontrole, što povećava ulogu i odgovornost poslovodnih organa za njeno ostvarivanje.

Njeno ekonomsko značenje posebno će se izražavati u dva pravca: (1) u doprinosu konkurentnosti na tržištu (bolja organizacija, manje nezgoda, manje šteta, niži troškovi rada...) i (2) u većim financijskim dobitima dioničara (smanjenje troškova, nezgoda i šteta, smanjenje cijena, veća konkurentnost, povećan uspjeh na tržištu, veća dobit...) i njihovoj zainteresiranosti za bolju unutarnju kontrolu.

Ondje gdje nema dioničkog sudjelovanja u poduzeću, efekti unutarnje kontrole, kao i zaštite u cjelini, morali bi se vidjeti (odraziti) na osobnim primanjima radnika.

U uvjetima tržišnog privređivanja i otvorenosti svjetskim kriterijima i mjerilima poslovnosti i efikasnosti uloga poslovodnih organa u poduzećima postaje veoma značajna. U privatnim poduzećima oni se stavljaju neposredno u funkciju ostvarivanja poslovnih interesa vlasnika a u društvenim i državnim oni će predstavljati titulara odnosno vlasnika imovine poduzeća. U oba slučaja oni su odgovorni za uspješno ekonomsko polovanje svoje radne organizacije, a to znači i za ostvarivanje i razvijanje svih pozitivnih i suzbijanje svih negativnih činilaca poslovanja. O uspješnosti ostvarivanja tog zadatka ovisi i opstanak njihovih aktera (direktora, članova poslovodnih organa...) u poduzeću. Iz toga proizlazi i njihov neposredni interes (i odgovornost) za ostvarivanje unutarnje kontrole. Zato se može očekivati mnogo veći angažman poslovodnih organa u organiziranju, kadriranju i usmjeravanju stručnih slučbi unutarnje kontrole te poticanju i stimuliranju svih radnika za ostvarivanje svih pozitivnih komponenata iz okvira unutarnje kontrole (bolja kvaliteta rada, i proizvodnja i usluga, manje škarta, rastura, kvara i loma, manje nezgoda na poslu i u prometu, manje izostanaka s posla, veća sigurnost korisnika usluga i svih sudionika u prometu). Na taj će se način unutarnja kontrola i u oblasti cestovnog prometa manifestirati kao potreba i interes svih njegovih aktera.

ZAKLJUČAK

Cestovni promet se stalno povećava, dobivajući istodobno i na društvenom značenju u lokalnim i međunarodnim razmjerima. Ali, rastu i opasnosti koje on nosi. Tako korist i štete idu usporedno. Interes je i zadatak svih subjekata, nosilaca i sudionika cestovnog prometa da se taj paralelizam eliminiira, i to tako da se korist povećava a ugroženost i štetne posljedice (prije svega ljudske žrtve i materijalne štete) radikalno smanjuju. To je i opći interes našeg i svakoga drugog društva i svih zemalja svijeta zajedno. Posebnu ulogu u tome imaju prometne organizacije i njihovi poslovodni organi.

Uloga i odgovornost poslovodnih organa je u

poslovnom smislu univerzalna, ali je posebice izražena u odnosu na sigurnost u prometu i razvijanje svih funkcija sigurnosti i efikasnosti prometa.

U tom kontekstu je i njihova odgovornost za razvoj i ostvarivanje unutarnje kontrole u prometnim organizacijama i u prometu. Mnoge činjenice ukazuju na to da će unutarnja kontrola postajati sve značajnija kao poslovodna i upravljačka funkcija poduzeća, a to znači i kao redovni sadržaj rada poslovodnih organa.

SUMMARY

MANAGERIAL BODIES IN IMPLEMENTATION OF INTERNAL CONTROL IN ROAD TRAFFIC

An ever increasing growth of traffic and its importance in the economic and overall social life of nations and countries on one side and respective increase of fatalities and material loss (damage to property) on the other set an indispensable requirement of increased care and concern over the safety and quality of traffic. Safety is to the best of interests of any individual and all road users and all parties having something to do with this activity. As an important factor of business efficiency and success road traffic safety becomes more and more an important part of preoccupations of managerial bodies of transport and other companies. As the internal control makes an aspect of protection and safety activity having a special role in materialization of traffic safety in transport operations, it is to the best interests and a responsibility of managerial bodies to act in this area on a permanent basis and continuously pay adequate attention to the issue of safety. It is important for the quality of road traffic/transport activities and success in business operations.

POZIVNE BILJEŠKE

1. Osim prometnih nezgoda nužno je spomenuti i požare i eksplozije, kojih je 1988. u SFRJ bilo 126 u cestovnom i 37 u gradskom prometu s materijalnom štetom od 1 826 117 000 odnosno 88 398 000 dinara. (Izvor: Požari i eksplozije 88. Statistički bilten, SSUP, Beograd, 1989, str. 23 i 24).

LITERATURA

- [1] D. DAVIDOVIĆ: Osnovi sistema društvene samozaštite Beograd, Privredna štampa, 1978.
- [2] Grupa autora: Unutrašnja kontrola prometa. Zbornik radova, Jugoslavensko viktimološko društvo, Pravni fakultet Zagreb i Školski centar za cestovni saobraćaj, Zagreb, 1989.
- [3] B. JAVOROVIĆ: Pristup ostvarivanju društvene samozaštite u oblasti saobraćaja. Prometna delikvencija i društvena samozaštita - Zbornik radova, Udruženje za krivično pravo i kriminologiju Hrvatske i Pravni fakultet Zagreb, Zagreb, 1981.

- [4] S. MAJSKI-CESAREC, A. STARČEVIĆ, A. KUDELIĆ-DUJIC: Interna kontrola – jedna od mjera prevencije traumatiziranja u prometu. Čovjek i promet, 1986, 3-4, str. 206-211.
- [5] Saobraćajne nezgode na putevima 88. Statistički bilten, Beograd, SSUP, 1989.
- [6] Požari i eksplozije 88. Statistički bilten, Beograd SSUP, 1989.
- [7] Saobraćajni godišnjaci SFRJ.